

Výroční zpráva za rok 2019

*„Veřejné záležitosti patří do veřejnosti.
Co se všech týká stejnou měrou, měli by všichni řešit, nebo o tom přinejmenším vědět.“
Jan Amos Komenský*

SLOVO ÚVODEM

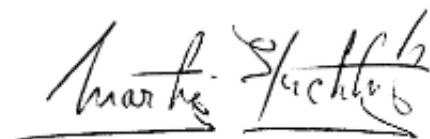
Vážené dámy, vážení pánové,

třicet let od sametové revoluce dalo naši společnosti velký prostor k bilancování, hodnocení a komentářům. Rozporná situace nebývalého ekonomického růstu a blahobytu domácností na straně jedné a statisícových demonstrací na straně druhé ukázaly na rozpory v hodnocení současného stavu. Klimatická změna a sucho zase otevřely diskusi o výhledu na desítky let dopředu. Diskutovali jsme rozsáhle minulost, současnost i budoucnost, což je pro českou společnost trochu nezvyklé.

I to do značné míry formovalo činnost STEM v roce 2019. Využívali jsme časové řady, které měříme od 90. let a ukazovali jsme, že naše společnost se v postojích až tak dynamicky nemění. Na velké konferenci „Česko, jak jsme na tom?“ jsme představili souhrn více než 20 společenských výzev. Nejrozsáhlejším veřejně prezentovaným projektem byl výzkum „Rozdělení svobodou“, jehož jsme byli spoluautory. Šlo o jednu z největších studií struktury české společnosti od revoluce a jsme rádi, že se stala předmětem diskuse nejen v úzké odborné komunitě, ale i v široké veřejnosti.

Naším cílem je porozumět proměnám veřejného mínění. Chceme upozorňovat na problémy i příležitosti, které nejsou středem zájmu, a prokazovat, že sociologie dokáže zachytit a interpretovat mnohem podstatnější jevy ve společnosti, než jsou aktuální voličské nálady. Smyslem naší činnosti je tyto poznatky předávat srozumitelnou formou veřejnosti tak, abychom nabídli možnost hlubšího, na datech založeného porozumění naší společnosti.

Rád bych osobně poděkoval těm, kteří našemu projektu věří natolik, že se jej rozhodli osobně finančně podpořit: Janu Hartlovi, Jaroslavovi a Silke Horákovým, nadaci Blížksobě, Janu Bártovi, Martinu Hájkovi a společnosti VAFO s.r.o.

*Martin Buchtík,
Ředitel STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú.*

Vážené dámy, vážení pánové,

STEM je neziskovou nevládní organizací od roku 2015. Navazuje na svoji téměř třicetiletou historii nezávislého sociologického výzkumu a snaží se přizpůsobit svoji činnost současným potřebám. Martin Buchtík je ředitelem ústavu STEM již dva roky. Pokračuje v unikátním dlouhodobém sledování trendů vývoje naší společnosti a snaží se s týmem mladých spolupracovníků vstupovat do veřejné diskuse o směřování naší společnosti.

Kromě monitoringu aktuální situace se STEM v loňském roce plně věnoval svým nosným tématům – našemu evropanství a kvalitě našeho života. Rok 2019 přinesl v obou klíčových oblastech solidní poznatkový základ. V letech následujících budeme v tomto směru pokračovat. Chceme hledat účinné formy komunikace poznatků a nadále prohlubovat spolupráci s dalšími organizacemi.

Osobně mám pocit, že u nás v posledních pěti letech dochází k povážlivému zpovrchnění veřejné debaty. Budeme se snažit tomu čelit a jít více do hloubky, porozumět dění v naší společnosti a sdělovat poznatky naší široké veřejnosti. Existenci neziskového ústavu STEM vnímáme jako veřejnou službu.

Jan Hartl, zakladatel STEM

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

- Jméno:** STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú.
- Datum založení:** Dne 26. října 2015, navazuje na historii STEM od roku 1990.
- Právní forma:** Zapsaný ústav založený za účelem podpory vzdělání a výzkumné činnosti v oblasti společenských věd, zapsán u Městského soudu v Praze pod spisovou značkou U 301, IČ: 04512863 Registrován k dani z přidané hodnoty pod číslem CZ04512863, a to od 31. 8. 2016
- Zakladatel:** Jan Hartl, výše vkladu 1 milion Kč.
- Hlavní činnost:** Provoz výzkumného a školícího pracoviště pro sociologický výzkum a podpora výzkumné a analytické činnosti – průběžného sledování společenských trendů, včetně správy archivu a informační databáze.
- Vedlejší činnost:** Vydavatelské činnosti, poradenská a konzultační činnost, zpracování odborných studií a posudků, výzkum a vývoj v oblasti společenských věd, reklamní činnost, marketing, mediální zastoupení
- Poslání:** Cílem ústavu STEM je přispět, aby naše společnost byla otevřena dialogu a názorové pluralitě. Chce vytvořit zázemí, v němž se nejen analytici, experti a novináři, ale i široká veřejnost budou moci seznamovat se systematickými poznatky o názorech a postojích různých skupin našich obyvatel a interpretovat je v náležitých vývojových souvislostech. STEM chce posilovat veřejnou debatu o strategických otázkách společnosti. Nově usiluje i o mezinárodní spolupráci a mezinárodní srovnání.
- Orgány ústavu:** Správní rada ve složení Jan Hartl, předseda, Jindřich Šídlo, Petr Václavík, členové.
- Revizor účtů:** Jana Zahajská

ZPRÁVA O ČINNOSTI

Ústav empirických výzkumů STEM se v roce 2019 plně soustředil na to, aby veřejná i odborná diskuse ČR vycházela z dat, faktů a skutečných postojů české společnosti. Věříme, že poskytovat kvalitní zpětnou vazbu od občanů, stejně jako mapovat důvody jejich postojů, je dnes klíčové. Umožňuje to – alespoň tam, kde existuje zájem – diskutovat věcně a analyticky, nejen na základě mýtů či momentálních rozmarů.

Pokračovali jsme v dlouhodobé soustředěné práci v oblasti sociologického výzkumu české společnosti, pomáhali občanské společnosti a kultivaci veřejného prostoru. Dále jsme rozvíjeli prioritní oblasti, kterými jsou: Češi v Evropě, štěstí a kvalita života a výzkum dlouhodobých časových postojů a názorů veřejnosti Trendy. Zároveň jsme realizovali na dvě desítky menších dílčích projektů.

STEM nadále vychází a bude vycházet z pečlivé analýzy a řádné interpretace dat a faktů, které jsou v samotné DNA organizace. Stále víc se soustředíme na to, abychom naše poznání srozumitelně, zodpovědně a systematicky dokázali předat nejen široké veřejnosti, ale také klíčovým aktérům veřejného dění v naší zemi.

Výzkum dlouhodobých trendů společenského vývoje

STEM dlouhodobě sleduje postoje Čechů k různým oblastem veřejného života, politiky a životního stylu v unikátním kontinuálním výzkumu TRENDY. Jsme přesvědčeni, že rozhodování placené z veřejných prostředků by se mělo zakládat na solidních podkladech a datech. Čtvrt století dlouhá výzkumná série představuje nejen obrovský zdroj poznání, ale také závazek k dalšímu pokračování. V proměňující se společnosti pomáhají naše zjištění hledat pravidelnosti, rozlišit momentální nálady veřejnosti a hlubší postoje a hodnotové základy jednání lidí. Dlouhodobé trendy umožňují pochopit vývoj ve společnosti a sledovat styčné body naší současnosti s jinými obdobími v minulosti. Chceme-li skutečně porozumět dění v naší společnosti, musíme si dílčí poznatky umět zařadit do náležitého kontextu. Jednorázový snímek reality, zobrazený jedním či mnoha čísly, poskytne určitou orientaci, ale není dostatečným vodítkem pro porozumění společenskému dění. Díváme-li se jen na dílčí snímek současného okamžiku a nebudeme-li vědět, odkud jsme přišli a jakou cestu jsme urazili, nebudeme umět odpovědět, kudy dál.

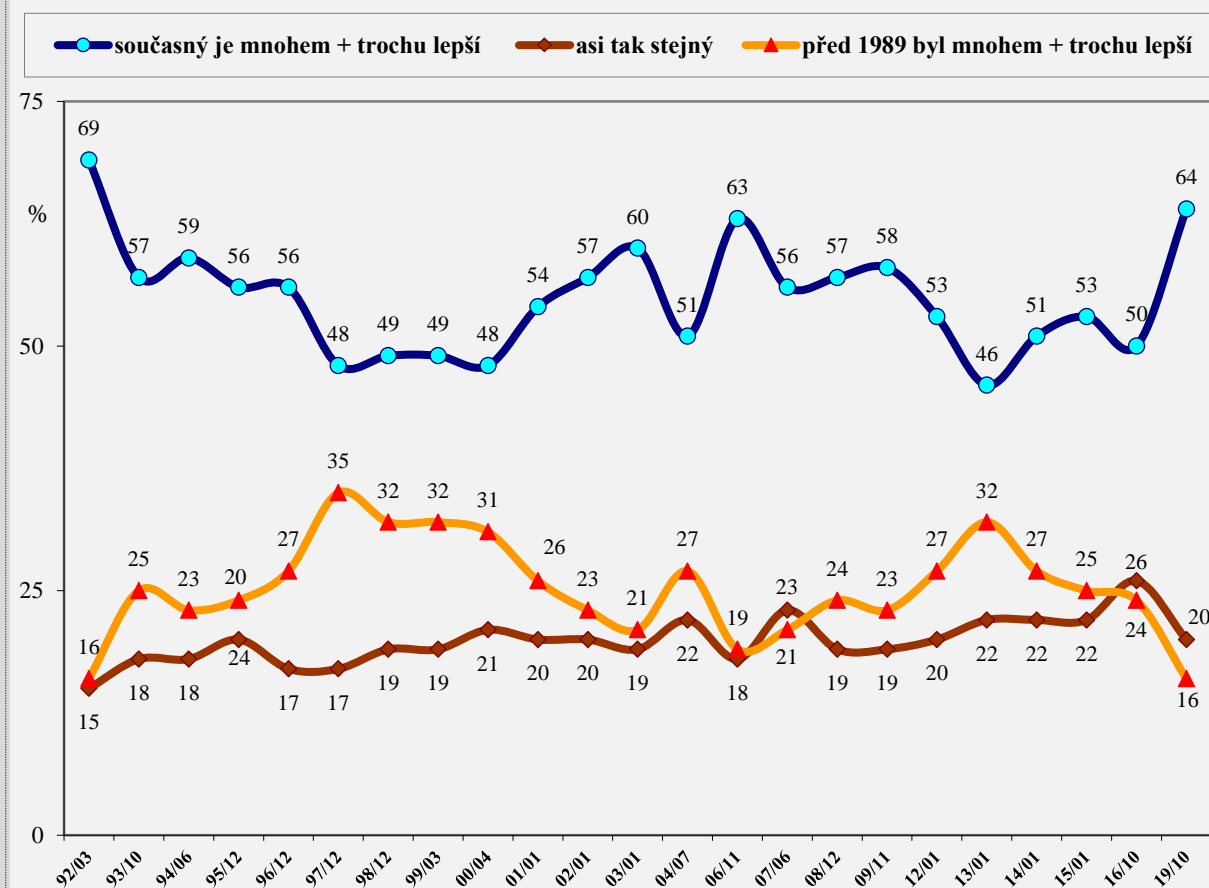
V roce 2019 jsme se zaměřili na hledání dalších partnerů, kteří mají na rozvoji časových řad v jednotlivých tematických blocích zájem. V oblasti ekonomické situace domácností jsme nastartovali víceletý projekt s KPMG Česká republika, časové řady týkající se Evropské unie se staly součástí spolupráce na našem evropském projektu s několika organizacemi a otázky z oblasti náboženství a religiozity jsme realizovali ve spolupráci s Českou biskupskou konferencí.

V sérii TRENDY jsme se v roce 2019 v šesti samostatných šetřeních dotázali 6358 obyvatel reprezentujících na základě kvótního výběru populaci ČR ve věku 18 let a starším. Všechny výzkumy v sérii TRENDY obsahují pevné jádro otázek, které mapují situaci dotázaných a jejich základní společenské postoje a preference. Každý jednotlivý výzkum se zaměřuje na specifický problémový okruh a je doplněn otázkami, které STEM sleduje s delší periodicitou. Lednové TRENDY tradičně hodnotí uplynulý rok a vystavují naší společnosti aktuální vysvědčení, zkoumají popularitu našich politiků. V ohnisku pozornosti byl vztah našich obyvatel k Evropské unii. Dubnové šetření zkoumalo volební potenciály politických stran, hodnocení naší vlády a soubor otázek okolo zahraniční politiky a mezinárodních otázek. Červnový výzkum sondoval důvěru v instituce, vnímání demokracie, hodnotil politiky domácí i zahraniční, dotkl se problémů diskriminace. Říjnový výzkum pokračoval v tématu EU a zaměřil se na 30. výročí roku 1989. V listopadu se ohnisko výzkumu zaměřilo na EU a klimatické změny. V prosinci jsme zkoumali kvalitu života a pocit štěstí.

Z ČASOVÝCH ŘAD STEM: VÝVOJ POHLEDU NA MINULÝ A SOUČASNÝ REŽIM

U příležitosti výročí 17. listopadu 1989 a sametové revoluce STEM zveřejnil přehled vývoje pohledu české veřejnosti na minulý a současný režim od roku 1992 do současnosti. Časová řada ukazuje, že podíl lidí, kteří hodnotí oba režimy jako stejné, je dlouhodobě relativně stabilní. Poměr mezi stoupenci a kritiky současného režimu však v posledních 30 letech poměrně dramaticky kolísá. Zpočátku vysoký podíl příznivců současného režimu postupně oslaboval. Podíly stoupců a odpůrců současného režimu se k sobě nejvíce „přiblížily“ v období 1997-2000. Od roku 2000 se ale situace změnila a podíl lidí, kteří považují současný režim za lepší, se zvýšil a dlouhodobě se udržoval na úrovni mezi 50 % až 60 % (s výjimkou roku 2013). Podle výzkumu z října 2019 téměř dvě třetiny českých občanů (64 %) považují režim po listopadu 1989 za lepší než minulý režim, což je výrazně více než v posledním desetiletí.

"Když vezmete všechno dohromady a srovnáte minulý a současný režim, řekl(a) byste, že současný režim je lepší, stejný, nebo horší než ten předcházející, tj. před listopadem 1989?"

Pramen: STEM, TRENDY 1992-2019

Češi v Evropě

Tématu postojů české veřejnosti k Evropě a Evropské unii se STEM věnuje dlouhodobě od roku 1992. Podílel se na průzkumech a poradenství před vstupem ČR do Evropské unie (2000-2003), realizoval také dlouhodobé výzkumy ohledně vstupu a členství v NATO. V současnosti zkoumá hlubší příčiny krize důvěry v EU, ekonomické souvislosti členství, mediální obraz EU a postoje elit. Přípravuje k tématu podklady pro vládní i nevládní instituce, které se evropskou problematikou zabývají. V úvodu roku 2019 jsme k této problematice dokončili jako spoluřešitelé projekt TAČR Beta (TIRAUVCR702) *Výzkum v oblasti vztahu obyvatel ČR k Evropské unii včetně jeho implikací pro komunikační strategie vlády ČR směrem k občanům*. Tento projekt aktualizoval a prohloubil dlouhodobě shromažďované poznatky STEM. Navázali jsme na něj rozšiřující studií pro Zastoupení Evropské komise v ČR a realizovali dva velké výzkumy. Nejprve jsme společně s analytickou společností Behavio Labs a think-tankem Europeum (za podpory Friedrich Naumann Stiftung, Nadací Blízkosobě a dalších soukromých dárců) realizovali studii „Značka EU“, která se soustředila na strategická doporučení ke komunikaci EU k politickým stranám v rámci voleb do Evropského parlamentu. Druhá studie se podrobněji věnovala dílčím tématům spojeným s EU. Těší nás, že analýzy na sebe systematicky navazují, že máme důvěru našich partnerů a také pozitivní ohlasy. Naše doporučení ke komunikaci tématu EU a náš projekt jsou podle ohlasů opinion makerů, novinářů a politiků unikátní a přínosné. A to nejen v ČR, ale také na úrovni EU.

Díky podpoře manželů Horákových a Jana Hartla jsme mohli realizovat další komunikační aktivity, z nichž největší byl společný workshop více než třicítky klíčových postav, které se Evropskou unií a její komunikací zabývají, se zastoupením osobností z výzkumné, akademické, institucionální, marketingové i podnikatelské sféry. Zároveň jsme museli věnovat úsilí na udržitelnost projektu - zajištění dalšího financování našich i partnerských aktivit. V červnu jsme díky podpoře nadace Blízkosobě spustili spolupráci konsorcia STEM, Europeum, AMO a Evropa v datech, které se soustředí na praktické použití výzkumných výsledků.

Projekt a jeho dílčí části jsme prezentovali na celé řadě událostí a k velmi rozmanitým adresátům: pro skupinu politických think-tanků působících v Bruselu, pro kabinet komisařky Věry Jourové, vedení kanceláře Evropského parlamentu v Bruselu, česky mluvící úředníky v Evropské komisi a české diplomaty při EU (cca 80 osob). Oslovili jsme poslance Evropského parlamentu

(klub Pirátů, jednotlivci z ANO, TOP 09 a KDU-ČSL), zástupce vlád jednotlivých členských zemí na konferenci v Benátkách. Poznatky jsme předali také Zastoupení Evropské komise v Bratislavě a slovenským analytikům, sdíleli jsme je s nevládními organizacemi, think tanky a ambasádami v rámci Prague European Summit. Závěry výzkumů byly k dispozici zástupcům ministerstev, odborů a obchodních asociací v rámci kulatého stolu Národního konventu k EU, Eurocenter – regionálních informačních kanceláří k tématu EU pod Úřadem vlády.

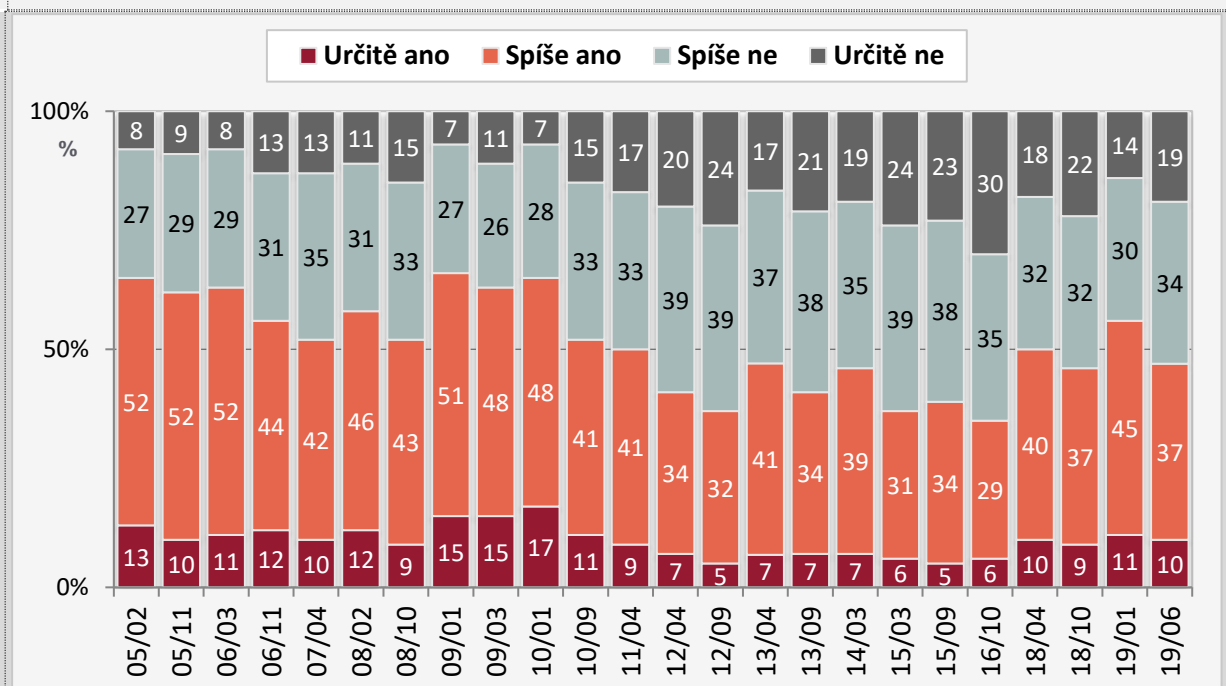
V závěru roku jsme získali dlouhodobou podporu od několika individuálních dárců, díky nimž budeme projekt moci rozvinout i v dalších letech.

Z ČASOVÝCH ŘAD STEM: VÝVOJ POHLEDU NA EVROPSKOU UNII

STEM se věnoval evropské problematice záhy po svém založení. Kromě mezinárodních srovnávacích výzkumů v roce 1993 realizoval výzkum o postavení žen ve střední Evropě pro Radu Evropy. V roce 1994 spoluvytvářel a realizoval projekt „Evropská unie a Česká republika“. V letech následujících systematicky monitoroval postoje našich občanů k evropské integraci. V tématu od devadesátých let pokračuje dosud.

Následující obrázek ukazuje, jak se vyvíjela spokojenost s naším členstvím v EU. Vysoká spokojenost po našem vstupu, následující mírné ochlazení a nárůst spokojenosti okolo našeho evropského předsednictví 2009. Ochlazení za premiéra Nečase a za uprchlické krize. V roce 2019 spokojenost s naším členstvím v EU oscilovala kolem padesáti procent.

"Jste Vy osobně celkově spokojen(a) s naším členstvím v Evropské unii?"

Pramen: STEM, TRENDY 2005-2019

Kvalita života a štěstí

Otázky kvality života a pocitu štěstí STEM zařadil mezi své priority v prvním roce své působnosti jako neziskové organizace. Smyslem tohoto úsilí bylo hledat cesty výzkumných propojení mezi materiálními a duchovními aspekty lidského života, mezi soukromým a veřejným sektorem, ve složitém předivě vztahů, motivací a jednání člověka.

Projekt byl koncipován jako systematický dlouhodobý výzkumný program směřující k vyvolání poučené diskuse o směřování a prioritách našeho společenského vývoje. Dosud jsme v letech 2017 až 2019 provedli tři rozsáhlé výzkumy a jednu metodologickou sondu. Výzkumy umožňují sledovat vývoj v čase a poskytují výchozí materiál pro metodologické experimenty, v nichž usilujeme smysluplně propojovat postoje lidí k dosud většinou odděleným oblastem zkoumání.

Shromáždili jsme velké množství dat a nadále hledáme cesty, jak téma popularizovat a učinit jej předmětem aktivní diskuse. Na nákladech projektu se podílela nadace Šťastné Česko, jmenovitý zájem na pokračování projektu projevil Karel Janeček.

STEM KE KVALITĚ ŽIVOTA A POCITU ŠTĚSTÍ

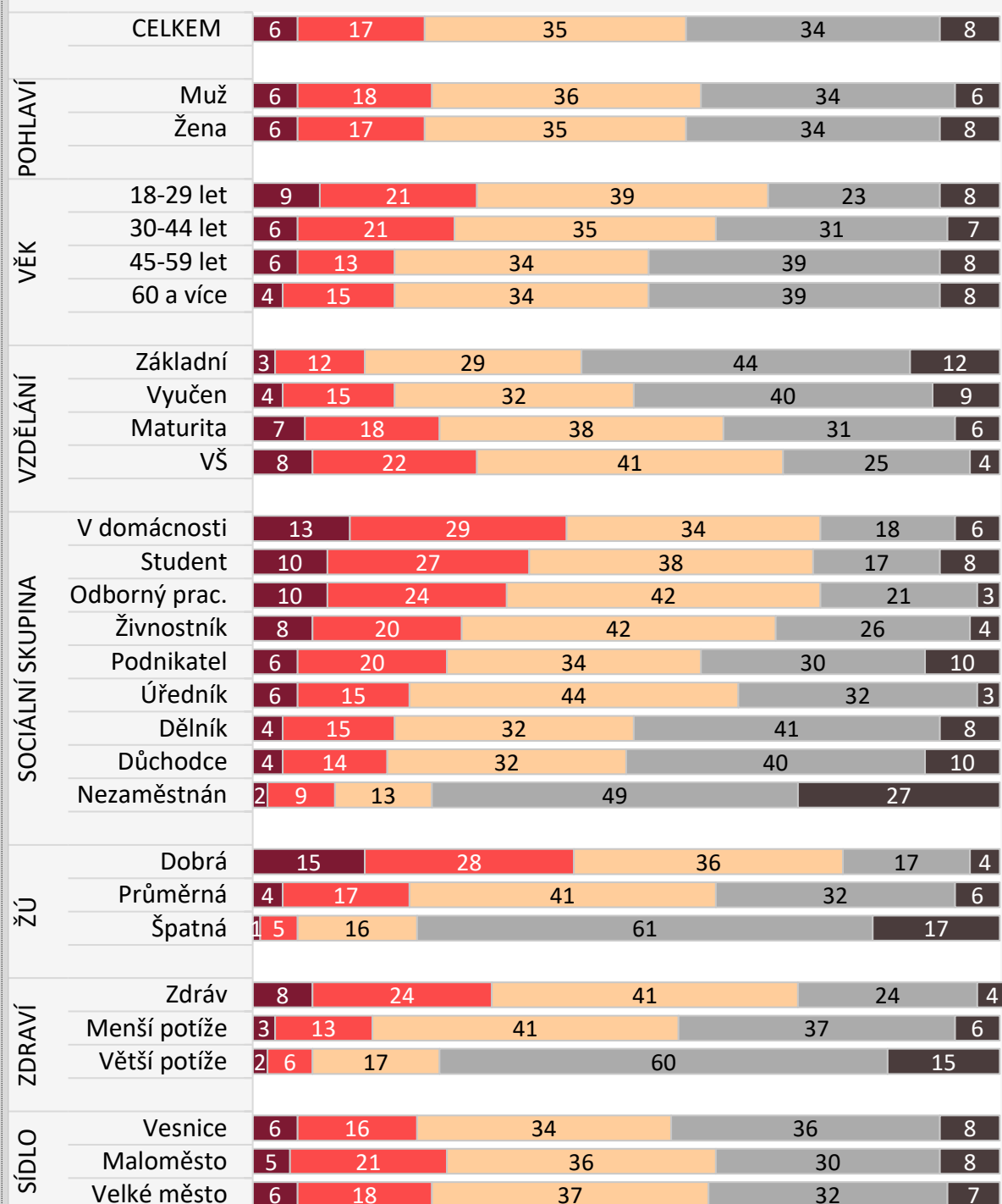
Životní spokojenost vyrůstá z rozmanitosti životních podmínek a aktivit různých skupin obyvatelstva. Životní strategie jsou v otevřené společnosti mnohotvárné, stejné situace si lidé interpretují různě a různě na ně reagují.

Životní spokojenost vyžaduje relativně zajištěnou materiální situaci, absenci závažných rodinných konfliktů a přijatelný zdravotní stav. Dále k tomu přistupuje únosná spokojenost se zaměstnáním. Má-li někdo takovéto (dost minimalisticky definované) zázemí, nastupují společenská hlediska. V životě průměrného člověka jsou tak hlavními předpoklady celkové životní spokojenosti pozitivní vyhlídky do budoucna, možnost uplatnit vlastní schopnosti, možnost ovlivňovat veřejné dění, sociální jistoty a slušnost ve vztazích mezi lidmi.

Graf na následující stránce ukazuje, že se neliší subjektivně vnímaná kvalita života mužů a žen. Zaznamenáváme rozdíly věkové: nejlepší hodnocení podle očekávání vykazuje nejmladší věková skupina, nejstarší věková skupina se však neliší od kohorty staršího středního věku. Výrazné a lineární jsou rozdíly podle vzdělání – čím vyšší vzdělání a náležité socioprofesionální uplatnění, tím vyšší je ukazatel kvality života. Rozdíl město–venkov není asi tak velký, jak se často soudí, spíše zde roli hraje rozmanitost ekonomického potenciálu a sociálního kapitálu obcí. Jak již víme, souvislost kvality života s hodnocením vlastní životní úrovně a zdravotního stavu je jednoznačná.

Kvalita života a její diference

■ Nejvyšší
 ■ Dobrá
 ■ Vyhovuje
 ■ Slabá
 ■ Špatná

Kombinovaný ukazatel kvality života
Všichni respondenti, n=1969 [údaje v %]

Pramen: STEM, TRENDY 2017-2019

STEM uspěl v grantové soutěži Technologické agentury ČR Éta s projektem *Kvalita života v obcích: datové a metodické zdroje* (TL02000499). STEM je hlavním řešitelem tříletého grantu, spoluřešitelem je Datlab s.r.o. Cílem projektu, který podstatně rozšíří dosavadní poznatky STEM, je poskytnout komplexní a empiricky podložené podklady a metodické postupy pro prvotní identifikaci problému lokality, rozlišení rozdílných potřeb obcí, jejich komparace (např. pro rozhodování na krajské úrovni) a zavedení nezbytných opatření. Chceme podnítit veřejnou diskusi v předmětné oblasti a přispět k tvorbě rozvojových strategií. Vycházíme z rámce Strategie 2030, která definuje 11 domén kvality života vycházejících z doporučení OECD.

Projekt v roce 2019 probíhal podle plánů v projektové žádosti. V postupu byly učiněny pouze dílčí změny některých kroků, které nevedou ke zpoždění projektu a které by měly vést k lepšímu dosažení plánovaných cílů. Větší část roku 2019 jsme se věnovali přípravě databáze indikátorů kvality života v obcích. Přípravovali a konzultovali jsme konceptualizaci kvality života na úrovni obcí, mapovali jsme zdroje dat a komunikovali s vlastníky dat o možnostech jejich poskytnutí. Další data jsme těžili z on-line zdrojů. Získaná data od veřejných institucí a data vytěžená z on-line zdrojů jsme transformovali do jednotného formátu databáze, kterou budeme následně sdílet jako veřejně dostupnou.

K lednu 2020 máme pohromadě data téměř ze všech plánovaných zdrojů, která uspokojivým způsobem pokrývají většinu dimenzí kvality života v obcích (přehled naplněných indikátorů je přílohou této zprávy). V prvním kvartálu roku 2020 začínáme pracovat na konstrukci indikátorů z připravených proměnných. Druhým z cílů projektu je příprava metodiky zkoumání kvality života v obcích. V roce 2019 se plánoval postup pro případové studie ve třech obcích, jejichž cílem je ověření různých metodologických přístupů. Během přípravných kroků jsme se rozhodli případové studie doplnit o kvalitativní sondu mezi obecními zastupiteli s cílem porozumět jejich potřebám ve vztahu k datům a zkoumání kvality života. Tato kvalitativní sonda proběhla přednostně a vyhodnocené výsledky nám pomohou v dalších fázích projektu (jak s přípravou smysluplné databáze, tak s kvalitní přípravou metody zkoumání kvality života). Případové studie v obcích budeme realizovat v roce 2020.

Dalším velkým projektem v oblasti kvality života byl v roce 2019 výzkum *Rozdělení svobodou*, který STEM společně s PAQ Research a CVVM Sociologického ústavu AV ČR realizoval pro Český rozhlas. Šlo o jeden z největších porevolučních výzkumů zabývajících se stratifikací společnosti. Z odborného pohledu na něm byly zajímavé tři věci: použitá metodologie je inovativní v tom, že bere v úvahu i jiné než materiální aspekty života, klade

důraz i na sociální a kulturní kapitál. Za druhé – samotný sběr byl metodicky precizní, s několika stupni kontrol. Za třetí se díky Českému rozhlasu dostalo výzkumu velké pozornosti veřejnosti.

ROZDĚLENÍ SVOBODOU: JAKÉ TŘÍDY JSME IDENTIFIKOVALI?

Typ	Třída	Složení kapitálů – co je pro ni typické	Jak je velká
Vyšší střední	Zajištěná střední třída	Vysoký příjem a majetek, ale jen mírně nadprůměrný sociální kapitál (kontakty, pomoc v okolí), kulturní kapitál a nové typy kompetencí (jazyky, počítače)	22,1 %
	Nastupující kosmopolitní třída	Vysoký či nadprůměrný příjem, ale omezený majetek. Vysoký sociální kapitál, kulturní kapitál a nové typy kompetencí	11,9 %
Nižší střední	Tradiční pracující třída	Nadprůměrný příjem a majetek, ale velmi nízký sociální, kulturní kapitál i nové typy kompetencí	14,4 %
	Třída matrikálních vazeb	Nadprůměrný majetek a sociální kapitál (kontakty, pomoc v okolí), ale nižší příjem a kulturní kapitál a nové typy kompetencí	11,8 %
	Ohrožená třída	Solidní sociální, kulturní i lidský kapitál (nové kompetence), ale velmi nízký majetek a příjem	12,2 %
Nízká	Strádatelci třída	Velmi nízký příjem, majetek a zároveň málo sociální kapitál a nové typy kompetencí	17,6 %

Zdroj: Rozdělení svobodou. 2019. Autoři: PROKOP, Daniel; BUCHTÍK, Martin; TABERY, Paulína. Zadavatel: Český rozhlas. Kvótně reprezentativní výzkum české populace ve věku 18 – 75 let. Smíšený způsob sběru dat (75 % CAWI, 25 % CAPI), červen 2019 (realizátor: Median a STEM/MARK). Velikost výběrového souboru 4039 respondentů.

Výzkumy v neziskové sféře

Výzkumy pro neziskovou sféru jsou pro činnost STEM vnitřně velmi důležité, realizujeme je nepřetržitě od počátku devadesátých let. V roce 2019 jsme se zapojili do expertní skupiny NEON, sítě neziskových institucí, které se zabývají vnímáním neziskového sektoru v ČR. Dále jsme dělali analýzu problematiky energetické chudoby v ČR pro Ashoku, znalost a vnímání YMCA, výzkum filantropů a filantropie obecně pro Via Clarita, výzkum mediální gramotnosti spolu s Transitions online (viz box), výzkum laskavosti pro Nadaci Karla Janečka a evaluaci fungování poradny Justýna v Brně, kterou provozuje organizace In Iustitia zabývající se pomoci obětem násilí z nenávisti. STEM také pokračoval v dlouhodobé podpoře spolku PRAK, který se zabývá prevencí kriminality mládeže. Tradičně jsme výzkumem přispěli k akci Pomozte dětem.

Z NAŠICH ZJIŠTĚNÍ: STUDIE VZTAHU MEDIÁLNÍ GRAMOTNOSTI, DŮVĚRY V MÉDIA A NÁCHYLNOSTI K DEZINFORMACÍM

Mediální gramotnost a s ní související aspekty se znovu staly důležitou součástí veřejné diskuse poté, co se ve větší míře začaly objevovat dezinformační kampaně a nové možnosti šíření lživých zpráv a fake news. Ve veřejné diskusi se však často věnuje pozornost pouze symptomům, které takové dezinformační kampaně provázejí, ale nikoliv jejich kořenům. Analýza několika průzkumů mimo jiné ukazuje, že Češi nerozumí základním pravidlům zpravodajství. Dospívá k závěru, že odolnost proti dezinformacím předpokládá budování důvěry mezi novináři a veřejností. Podle průzkumů jsou právě novináři vhodnými mluvčími pro mediální osvětu.

Většina české populace si nevěří, že dokáže najít a rozpoznat spolehlivé informace. Nedůvěra ve vlastní schopnosti souvisí v průzkumech s nižší důvěrou v média obecně a menším zájmem si zpravodajství aktivně vybírat.

Z různých dat můžeme říci, že důvěra v média není tak nízká, jak by se mohlo zdát z vyjádření politiků. Nejdůvěryhodnější média – například ta veřejnoprávní – mají důvěru více než tři čtvrtiny populace. Zároveň ale většina občanů nemá jasnou představu o fenoménu dezinformací a jen zhruba šestina s jistotou ví, jak se dezinformační manipulaci bránit.

Analýza vznikla z nových průzkumů STEM a sekundární analýzy dostupných dat (výzkumy STEM, STEM/MARK, Anthropictures). Jejím cílem je pomoci programům mediálního vzdělávání, zvláště těm zaměřeným na seniory.

Volební a předvolební výzkumy

V průběhu roku jsme čerpali především z našich pravidelných výzkumů v rámci série TRENDY, komentovali jsme politické dění i preference veřejnosti v médiích, odborných plénech i na veřejných debatách. Naše aktivita v oblasti politických analýz byla nejvyšší před volbami do Evropského parlamentu, kdy jsme jednak poskytovali komentáře řadě médií, za druhé jsme výsledky našich výzkumů postojů veřejnosti k EU nabídli všem demokratickým politickým stranám nebo jejich think-tankům.

Neveřejné výzkumy jsme realizovali jen dva: menší studii pro Českou pirátskou stranu a výzkum přijatelnosti potenciálních prezidentských kandidátů. Tyto výzkumy představovaly méně než 5 % celkového obrátu STEM. V obou těchto případech STEM důsledně dbal na to, aby naplňoval ve vztahu k politice své dlouholeté principy, tedy poskytovat solidní data svým klientům, z důvodu zachování nestrannosti ale nepřijímat roli politického konzultanta a nebýt aktivním činitelem žádné volební kampaně.

Doplňkové výzkumy – vedlejší činnost

V rámci své doplňkové činnosti STEM provedl několik výzkumů. Pro Ministerstvo zdravotnictví jsme realizovali mimořádně zajímavý výzkum postojů žen k tématu porodů, kojení a očkování, dále pak jsme zjišťovali názory Pražanů na městský mobiliář pro JCDecaux, realizovali výzkum priorit digitalizace státní správy pro Vysokou školu Škoda Auto, výzkum portfolia Vincentky. Pro Seznam Zprávy jsme připravili stručný výzkum k vnímání osoby Václava Havla, pro společnost TALK jsme uskutečnili výzkum postojů k energetice a spolupracovali jsme na mezinárodním sběru dat pro CEPER Central European Perspectives.

Ve své vedlejší činnosti dává STEM přednost výzkumům veřejných služeb, fungování sítí a regionální problematice. Ve většině případů nechává stranou zájmu běžné marketingové studie zboží, služeb a obchodu.

Osvětová činnost v číslech

Představitelé STEM se v roce 2019 zúčastňovali odborných seminářů a konferencí (například Forbes: Česko: Jak jsme na tom?; Europeum – série Café Evropa) a řady veřejných debat (např. Knihovna Václava Havla – Mladá politika, Meltingpot Forum, Konference 15 let Česka a Slovenska v EU; Výroční konference Skautského institutu), diskuse pro veřejnost i školy (například v Praze, Jičíně, České Třebové, Brně). Byli jsme součástí několika odborných poradních skupin (např. Znalostní skupina sítě neziskových organizací, Evropský konvent), výsledky naší práce jsme prezentovali v Benátkách, Bruselu i Bratislavě (ano, vybíráme si místa výhradně podle abecedy).

Naprostá většina poznatků, které STEM získává, je určena veřejnosti jako bezplatná služba. STEM má zájem, aby jeho data a interpretace byly známy co nejširšímu okruhu lidí a pomáhaly porozumět dění v naší společnosti. Z pravidelných výzkumů v sérii TRENDY STEM publikuje tiskové zprávy a rozesílá je všem médiím. Tyto zprávy zároveň umísťuje na své webové stránky www.stem.cz. Tyto stránky nejsou pouhou reklamní nástěnkou, ale představují ojedinělou databázi, ve které lze aktivně vyhledávat výsledky výzkumů za posledních dvacet let. V roce 2019 jsme na webu umístili 32 článků.

V médiích se také relativně často v roce 2019 objevovaly rozhovory s představiteli STEM (např. profilový rozhovor pro Deník N, Hospodářské noviny, komentáře pro MD Dnes, Právo, stanice ČRo Radiožurnál, ČRo Plus, rozhovory pro DVTV, Seznam zprávy).

Vybrané příspěvky do veřejné diskuse o naší společnosti najdete například na následujících odkazech:

<https://archiv.ihned.cz/c1-66677590-jsme-spolecnost-padesati-odstinu-sedi>

<https://denikn.cz/204673/neumime-diskutovat-davame-si-nalepky-ruznych-zrudnosti-fakty-lidi-nepresvedcite-rika-sociolog-buchtik/?ref=list>

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10000000215-cesko-jak-jsme-na-tom>

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ceska-spolecnost-vyzkum-tridy-kalkulacka_1909171000_zlo

<https://plus.rozhlas.cz/rozdeleni-svobodou-debata-na-tema-neduvera-lidi-v-democracii-a-institute-8095566>

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/spolecnost-nazory-postoje-tridy_1909240600_pek?_ga=2.82143702.1744529895.1569220819-1046475752.1554975670

<https://video.aktualne.cz/dvtv/miliony-cechu-jsou-v-ohrozeni-ukazal-vyzkum-rozdeleni-ale-ne/r~8542c0f2da2311e99b40ac1f6b220ee8/>

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/eu-evropske-volby-studie-vyzkum-data-euroskeptici_1904290706_jab

<https://video.aktualne.cz/dvtv/eu-je-pro-cechy-nepodstatne-tema-spis-resi-jake-si-vezmou-po/r~b024bc5c366911e98aa4ac1f6b220ee8/>

<https://archiv.ihned.cz/c1-66589830-premluv-babu-ale-nepoucuji-nemluv-o-volnem-pohybu-a-volani-ze-zahranici-a-doufej-ze-babis-nezanevre-na-eu>

<https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Vyzkumnik-mineni-Hartl-Zastavili-jsme-se-mezi-Vychodem-a-Zapadem-a-preslapujeme-Ale-uz-vidim-svetelko-nadeje-593988>

<https://prixbohemia.rozhlas.cz/cesi-nerozumi-evropske-unii-zaznelo-na-debate-o-vyroci-naseho-clenstvi-7847778>

Hospodaření ústavu

Když jsme STEM v roce 1990 zakládali, vycházeli jsme z přesvědčení, že solidní informace o stavu a vývoji naší společnosti budou hodnotou, která si po rozpadu totalitního režimu a budování demokratické otevřené společnosti najde své uplatnění. Nicméně ve společnosti poptávka po solidních analýzách dopadů politického, ekonomického i kulturního dění v čase oslabuje. Posiluje tendence k stále větší povrchnosti výzkumů a posilování zábavních prvků dílčích poznatků. Výzkum veřejného mínění je oficiálně zařazen mezi běžné komerční činnosti, nepožívá daňových úlev. V praxi veřejných zakázek je sociologický výzkum rutinní službou, jako třeba výkopové práce či jiné stavební činnosti, u nichž se nepředpokládá originální tvůrčí vklad a specifické know-how.

Přes všechny tyto okolnosti neziskový ústav STEM nehodlá rezignovat na veřejně prospěšný sociologický výzkum základních otázek našeho společenského vývoje. STEM za 30 let od svého založení investoval do systematické databáze o názorech a postojích české populace desítky milionů korun. Nikdy neobdržel žádné dotace z veřejných prostředků a náklady vlastního dlouhodobého systematického výzkumu si platil ze svých zdrojů. Nebylo tomu jinak v posledních třech letech, kdy fungoval jako neziskový ústav. V roce 2015 začal STEM s vkladem 1 milion Kč. Roku 2016, kdy teprve rozvíjel svoji neziskovou činnost, skončil při obratu 3,7 mil. Kč se ztrátou 1717 tisíc Kč. Volební rok 2017 přinesl tržby téměř 8 milionů Kč. I tak byla výsledkem ztráta, činila 237 tisíc Kč. Ztrátu vykázal STEM i za rok 2018, tentokrát ve výši 217 tisíc Kč při výnosech 6,4 mil. Kč. V roce 2019 výnosy činily 6,2 mil. Kč a hospodaření poprvé skončilo ziskem ve výši 97 tisíc Kč.

Jako neziskový ústav neměří STEM úspěch jen účetním výsledkem. Daleko důležitější je míra naplnění základního poslání. Cílem ústavu STEM je přispět k otevřenosti naší společnosti, k posílení veřejného dialogu a názorové plurality ve strategických otázkách rozvoje naší společnosti. Stejně jako v roce 2018 i v roce 2019 byly pro STEM klíčové tři okruhy: 1) Vztah k Evropské unii, 2) Kvalita života a 3) Dlouhodobé vývojové trendy. Výsledek roku 2019 v naplnění tří hlavních cílů hodnotíme jako dobrý. Daří se plnit záměr zvyšovat rozsah hlavní činnosti ve vztahu k činnosti vedlejší.

Problémem nadále zůstává pokrytí nákladů na dlouhodobou výzkumnou sérii TRENDY. V roce 2018 jsme z úsporných důvodů provedli jen pět šetření. V roce 2019 jsme provedli šetření šest.

Náklady na tuto výzkumnou sérii činily 840 tis. Kč. Sérii TRENDY hradíme převážně z darů a půjček zakladatele. Dříve jsme prováděli výzkum desetkrát do roka – to si v současné době dovolit nemůžeme.

Lepší byla situace při hrazení nákladů výzkumů zaměřených na vztah k Evropské unii. Náklady v obdobné výši okolo 860 tisíc Kč pokryly dílčí zakázky a příspěvek donátorů.

V roce 2019 náklady na výzkum Štěstí a kvality života činily celkem zhruba 1,7 milionu Kč, přičemž většinu nákladů představoval grant „Kvalita života v obcích“.

Přímé náklady dílčích zakázek pro klienty v roce 2019 činily cca 3,7 mil. Kč.

Režijní náklady představovaly v roce 2019 částku 2,1 mil. Kč. K tomu přistoupily náklady na filantropické dary ve výši 50 tisíc Kč. Na mediální zhodnocení svých výstupů věnoval STEM v osobních nákladech částku zhruba 310 tisíc Kč.

Výnosy roku 2019 činily 6 279 tisíc Kč, náklady 6 182 tisíc Kč. Rok 2019 tak skončil se ziskem 97 tisíc Kč.

V roce 2020 může STEM ve větším rozsahu využít příspěvky dárců. Z druhé strany může fungování neziskového ústavu STEM ohrozit situace kolem dopadů epidemie koronaviru.

Hospodaření ústavu STEM za rok 2019 je v předepsaném rozsahu ve stručnosti zachyceno v příložené výsledovce a rozvaze.

Příloha k přiznání k dani
z příjmů právnických osob

VÝKAZ ZISKU A ZTRÁTY ve zjednodušeném rozsahu

Název účetní jednotky
STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú.

ke dni 31.12.2019
(V celých tisících Kč)

504/2002 Sb.. pro neziskové organizace

Rok	Měsíc	IČ
2019	1 2	0 4 5 1 2 8 6 3

Sídlo nebo bydliště účetní jednotky
Španělská 1073/10
12000 PRAHA 2

Označení	Název položky	Číslo řádku	Činnost hlavní	Činnost hospodářská	Celkem
A.	NAKLADY (ř.2 až 9)	001	2476	3706	6182
A.I.	Spotřebované nákupy a nakupované služby	002	1036	3162	4198
A.II.	Změna stavu zásob vlastní činnosti a aktivace	003	0	-80	-80
A.III.	Osobní náklady	004	1434	591	2025
A.V.	Ostatní náklady	006	6	33	39
	Náklady celkem (ř.2 až 9)	010	2476	3706	6182
B.	VÝNOSY (ř.12 až 16)	011	2718	3561	6279
B.I.	Provozní dotace	012	502	0	502
B.II.	Přijaté příspěvky	013	1628	0	1628
B.III.	Tržby za vlastní výkony a za zboží	014	546	3561	4107
B.IV.	Ostatní výnosy	015	42	0	42
	Výnosy celkem (ř.12 až 16)	017	2718	3561	6279
C.	Výsledek hospodaření před zdaněním (ř.17 - ř.10 + ř.9)	018	242	-145	97
D.	Výsledek hospodaření po zdanění (ř.17 - ř.10)	019	242	-145	97

Sestaveno dne: 31.03.2020		Podpisový záznam statutárního orgánu účetní jednotky nebo podpisový záznam fyzické osoby, která je účetní jednotkou	
Právní forma účetní jednotky Ústav	Předmět podnikání Činnosti ostatních organizací j. n.	Poznámka	

113_002714206E8

Příloha k přiznání k dani
z příjmů právnických osob

ROZVAHA
ve zjednodušeném rozsahu

Název účetní jednotky
STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú.

ke dni 31.12.2019
(V celých tisících Kč)

504/2002 Sb.. pro neziskové organizace

Rok	Měsíc	IČ
2019	1 2	0 4 5 1 2 8 6 3

Sídlo nebo bydliště účetní jednotky

Španělská 1073/10
12000 PRAHA 2

Označení	AKTIVA	Číslo řádku	Stav k prvnímu dni účetního období	Stav k poslednímu dni účetního období
B.	Krátkodobý majetek celkem (ř.7 až 10)	006	1853	2058
B.I.	Zásoby celkem	007	0	80
B.II.	Pohledávky celkem	008	927	345
B.III.	Krátkodobý finanční majetek celkem	009	723	757
B.IV.	Jiná aktiva celkem	010	203	876
	AKTIVA CELKEM (ř.1+6)	011	1853	2058

Označení	PASIVA	Číslo řádku	Stav k prvnímu dni účetního období	Stav k poslednímu dni účetního období
A.	Vlastní zdroje celkem (ř.13+14)	012	-1170	-1073
A.I.	Jmění celkem	013	1000	1000
A.II.	Výsledek hospodaření celkem	014	-2170	-2073
B.	Cizí zdroje celkem (ř.16 až 19)	015	3023	3131
B.III.	Krátkodobé závazky celkem	018	2297	2748
B.IV.	Jiná pasiva celkem	019	726	383
	PASIVA CELKEM (ř.12+15)	020	1853	2058

Sestaveno dne: 31.03.2020		Podpisový záznam statutárního orgánu účetní jednotky nebo podpisový záznam fyzické osoby, která je účetní jednotkou	
Právní forma účetní jednotky Ústav	Předmět podnikání Činnosti ostatních organizací j. n.	Poznámka	
113_002714206E8			